

TÜRKİYE-GÜRCİSTAN TİCARİ İLİŞKİLERİNDEKİ SORUNLAR- BEKLENTİLER VE ÇÖZÜMLER¹

Prof. Dr. Kerem KARABULUT

Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümü
kerem@atauni.edu.tr

Arş. Gör.Şeyma ŞAHİN

Bandırma Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat bölümü

Özet

Bu çalışmada, öncelikle 1991 sonrası dönemde Gürcistan ekonomisinin mevcut durumu ve gelişim seyri incelenmiştir. Daha sonra, hazırlanan anket yardımı ile Türkiye-Gürcistan arasındaki dış ticaret analiz edilmiştir. Hazırlanan anketler, Gürcistan ile sınır kenti olan Artvin ilinde uygulanmıştır. Doğu Karadeniz İhracatçılar Birliğine Bağlı 86 firmaya anket uygulanmıştır. Bunlardan eksik bilgi içeren 6 adet anket değerlendirme dışı bırakılmış ve 80 anket değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler SPSS 20 programında analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, Türkiye-Gürcistan arasındaki ticarete en önemli problem altyapı yetersizliğidir. Gürcistan ile ticaret yapmanın en önemli sebebi, bu pazara erken girmektir. Gürcistanlı işadamları ile ortaklık kurma isteksizliği mevcuttur. Bölge ticaretinde en çok önemsenen ülke İran'dır. Sonuç olarak, Gürcistan ekonomisi ve pazarının çok büyük olmadığı, ancak Türkiye için stratejik önemi olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Gürcistan Ekonomisi, Türkiye-Gürcistan İlişkileri, Türkiye-Gürcistan Ticari İlişkilerinin Analizi.

THE PROBLEMS-EXPECTATIONS AND SOLUTIONS IN TURKISH-GEORGIAN TRADE RELATIONS

Abstract

In this study, primarily the current situation and development trend of the Georgian economy after 1991 was investigated. Then, the foreign trade analysis between Turkey and Georgia was conducted with the help of a questionnaire developed. These questionnaires were administrated in Artvin, which is a neighbor city of Georgia. The questionnaire was administrated on 86 companies affiliated with Eastern Black Sea Exporters Union. 6 questionnaires were excluded due to the missing information and 80 questionnaires were included to be evaluated in the study. The information obtained were analyzed by SPSS 20 software. According to the results, the most important problem between Turkey and Georgia is the lack of infrastructure in trade. The most important reason to do trade with Georgia is early entry into this market. Georgian businessmen seem reluctant to develop partnerships with Turkish people. The most important country in trade of the region is Iran. As a result, although the economy and market of Georgia is not very large, it has a strategic importance for Turkey.

Key Words: The economy of Georgia, Relations between Turkey and Georgia, Analysis of Commercial Relations Between Turkey and Georgia

¹ Bu çalışma, Prof. Dr. Kerem Karabulut'un danışmanlığında Şeyma Şahin tarafından hazırlanan "Gürcistan Ekonomisi ve Türkiye-Gürcistan Ticari İlişkilerinin Analizi" adlı 2016 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde savunulan Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir.

I. I. GİRİŞ

Gürcistan, 1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasıyla birlikte Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi sınırında oluşan bağımsız devletlerden birisidir. Bağımsızlığını ilan eden Gürcistan'ı ilk tanıyan ülke Türkiye'dir. Daha sonra Ekonomik zorluklar ile karşılaşan Gürcistan'ın en önemli dünyaya açılma kapısı ve destek gördüğü ülke Türkiye olmuştur. Türkiye'nin bu olumlu ve katkı yapan tutumları ve bir anlamda Coğrafyanın da işbirliğini zorunlu kılması, Gürcistan'ın da Türkiye'ye ve Rusya'dan ziyade batılı ülkelere yönelik politikaları, iki ülke arasındaki soyo-ekonomik ilişkilerin hızlı bir gelişme göstermesine sebep olmuştur. Hızla gelişen ilişkilerin en belirgin gözlenebildiği alanlar ise ekonomi ve ticaret alanında gözlenmiştir. Ticaret, bağımsızlık sonrası ilişkilerin ilk dönemi olan 1992 yılında 17.8 milyon dolar iken siyasi ilişkilerdeki hızlı gelişmenin de etkisiyle 1997 yılında yaklaşık 240 milyon dolara yükselmiştir. Bu artışı takiben 1998 yılında Gürcistan'ın en büyük ticari partneri olan Türkiye, söz konusu ticari ortaklığını günümüzde de ilk sırada devam ettirmektedir. Siyasi ve ekonomik alandaki yakınlaşmalar enerji alanında da kendini göstermiş ve bunun sonucunda bölge ve ülke ekonomilerine, ekonomik ve stratejik avantajlar sağlayan birçok önemli projelere imza atılmıştır. Bu kapsamda Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC), Trans Adriyatik Doğalgaz Boru Hattı (TAP), Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı (TANAP), Nabucco Doğalgaz Boru Hattı, ve Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) gibi dünya gündeminde kendilerine yer bulan büyük projelerle enerji alanında stratejik ve ekonomik bir işbirliği sağlanmıştır.

Türkiye ile Gürcistan arasında gelişen bu ilişkilerin gelecek dönemlerde de devam etmesi için bilimsel çalışmalarla konunun ele alınması gerekmektedir. Bu çerçevede ele alınan bu çalışma ile Türkiye-Gürcistan ticari ilişkilerinde karşılaşılan sorunlar ve beklentileri tespit edip uygun çözüm önerileri sunmak amaçlanmaktadır.

Bu amaçla, Artvin ilinde Gürcistan ile dış ticaret yapan firmalara yönelik yapılan anket çalışmasına dayalı analiz ve bulgulara yer verilmiştir. Gürcistan ile ticaret yapan firmaların yapısal özellikleri, Gürcistan ile ilişkilere bakış açıları, ticaret yaparken karşılaştıkları sorunlar ve geleceğe yönelik beklentileri bilimsel yöntemlerle değerlendirilerek çözümler sunulmaya çalışılmıştır.

II. II. TÜRKİYE-GÜRCİSTAN ARASIDAKİ DIŞ TİCARETİN GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye ile Gürcistan arasındaki ekonomik ilişkilerin başlangıcı Sarp Sınır Kapısı'nın 1988 yılında açılması ile bavlul ticareti şeklinde başlamıştır. Sarp Sınır Kapısı'nın açılmasıyla sınır ticaretinde bulunmak amacıyla çok sayıda insan Sarp Sınır kapısından giriş-çıkış yapmış ve iki ülke birbirlerini tanıma fırsatı bulmuştur. SSCB'nin dağılmasının ardından her anlamda zor koşullarda yaşayan Gürcistan için Sarp Sınır Kapısı adeta bir çıkış kapısı olmuştur (Metin, Koyuncu, 2013: 2). Bağımsızlığı takiben Gürcistan, kendisine en yakın Pazar olarak gördüğü Türkiye'ye yönelmiş ve bu amaçla, sanayinin modernizasyonu ve mevcut altyapının yenilenmesinde Türkiye'den destek beklemiştir (Akgür, Palacıoğlu: 1999: 4).

Türkiye ile Gürcistan ilk resmi ekonomik ilişkileri 1991'de Türkiye'nin Gürcistan'a elektrik enerjisi vermesiyle başlamıştır. Bir sonraki yıl, iki ülke arasında ekonomik ve ticari ilişkileri arttıracak, yatırım ve uluslararası taşımacılığı hedefleyen sekiz anlaşma ve protokoller imzalanmıştır (Demir, 2003, :228). Söz konusu protokoller; ticari işbirliği, tıp, sağlık, telekomünikasyon ve yılda 250 milyon kwh elektrik satışı konularını kapsamaktadır (Mert,2004: 47).

Siyasi ve ekonomik ilişkiler arasında pozitif yönlü bir korelasyon olduğunu, iki ülke arasındaki toplam ticaret hacminin siyasi yakınlaşmaların görüldüğü dönemde hızla arttığını söylemek mümkündür. Şöyle ki, siyasi ilişkilerin ve ziyaretlerin yoğunluk kazandığı 1997 yılında toplam ticaret hacmi bir önceki yıla göre 96 milyon dolar artmıştır.

1991 yılında 17,8 milyon dolar değerinde başlayan ikili ticaret hacmi, ilk 10 yılın ardından yaklaşık 15 kat artış göstererek 2001’de 271 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (Dikkaya, Demirci,2015:602). Aşağıdaki tablo iki ülke arasındaki yıllar itibarıyla yaşanan dış ticaret durumunu göstermektedir.

Tablo 1. Yıllar itibariyle Türkiye-Gürcistan Dış Ticareti (milyon \$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Toplam Hacim
1996	110	32	142
1997	173	65	238
1998	164	91	255
1999	114	93	207
2000	131	155	286
2001	144	127	271
2002	103	137	240
2003	155	268	423
2004	199	300	499
2005	271	289	560
2006	407	344	751
2007	646	289	935
2008	997	525	1.522
2009	762	285	1.047
2010	769	290	1.059
2011	1.092	314	1.406
2012	1.253	180	1.433
2013	1.246	201	1.447
2014	1.444	232	1.676
2015	1.009	208	1.217

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Tabloya göre, iki ülke arasındaki dış ticarete Türkiye’nin aleyhine olan görüntü en çok 2003 yılında mevcuttur. 2003 yılında Türkiye’nin dış ticaret açığı 113 milyon dolar olarak gerçekleşerek iki ülke arasındaki ticaretteki en yüksek açık seviyesine ulaşmıştır. Bunun nedeni, Gürcistan’dan ithal edilen demir-çelik ürünlerindeki talep artışına bağlı olarak gerçekleşen fiyat artışıdır. 2006 yılı itibarıyla dış ticaret dengesi Türkiye lehine bir değişim göstererek dış ticaret hacminde ciddi artışlar görülmüştür.

Türkiye, Rusya’nın siyasi nedenlerle Gürcistan’a bazı kısıtlamalar getirmesinin ardından, 2007 yılı ortalarından itibaren Gürcistan’ın en büyük ticari ortağı konumuna yükselmiştir (<http://www.ikmib.org.tr/>).

Ancak 2008 yılında Gürcistan-Rusya savaşı ve küresel finansal krizin etkileri iki ülke arasındaki ticari ilişkileri de olumsuz etkilemiş ve ticaret hacmi 2009 yılında bir önceki yıla göre, 400 milyon dolar düşmüştür.

2011 yılından itibaren Türkiye’nin Gürcistan’a yapmış olduğu ihracatta büyük bir artış gözlenmiştir. 2014 yılında ise en yüksek seviyesine ulaşarak yaklaşık 1,5 milyar dolara ulaşmıştır. 2008 yılında yürürlüğe giren ancak küresel kriz nedeniyle

2009-2010 yıllarında etkisini gösteremeyen Serbest Ticaret Anlaşması'nın iki ülke arasındaki ticaret hacmini 2011 yılı itibariyle pozitif yönde etkilediği söylenebilir.

2007 yılı ticaret rakamları ile 2014 yılı ticaret rakamları karşılaştırıldığında, Türkiye'nin Gürcistan'a gerçekleştirdiği ihracatın 2007 yılından 2014 yılına kadar %124 oranında bir artış gösterdiği görülmektedir.

Tablo 2. Türkiye-Gürcistan Dış Ticaretinde Başlıca Ürünler

Gürcistan'ın Türkiye'ye İhraç Ettiği Başlıca Ürünler	Gürcistan'ın Türkiye'den İthal Ettiği Başlıca Ürünler
Gübreler	Makine, nükleer reaktörler, kazanlar vb
Demir ve Çelik	Plastik ve plastikten mamul eşya
Giyim, aksesuar, örme veya tığ işi eşyalar	Elektrikli makine ve cihazlar
Mineral yakıtlar, yağlar, damıtma ürünleri vb.	Demir ve çelik
Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	Mobilya, aydınlatma cihazları, reklam lambaları, ışıklı tabelalar vb, prefabrik yapılar
Demiryolu ve tramvay dışındaki araçlar	Eczacılık ürünleri
Hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar, yemeklik katı yağlar, hayvansal ve bitkisel mumlar	Sabunlar, yağlar, mumlar, modelleme macunları
Metal cevherleri, cüruf ve kül	Kağıt ve karton, kağıt hamuru, kağıt ve tahta eşyalar

Kaynak: Trade Map

Türkiye, Gürcistan'ın ihracatında ikinci sırada yer alırken, ithalatında birinci sırada yer almaktadır (DEİK,2012: 11). 2014 yılı itibariyle Türkiye, Gürcistan'a en çok ihracat yapan ülkeler arasında %11,5'lik paya sahip olarak ikinci, ithalatında ise %21,9'luk pazar payı ile birinci sıradadır.

2009'dan günümüze yeni sınır kapıları ve sınır kolaylıklarının ikili ticaret hacmini olumlu yönde etkilediği görülmüştür. 2007'den itibaren Gürcistan'ın en büyük ticaret ortağının Türkiye olmasında, 2008 yılında imzalanan serbest ticaret anlaşmasının ve ikili ilişkilerin artırılması bu konuda etkisi büyüktür. İki ülke arasındaki ticareti olumsuz yönde etkileyen, gelişmesini engelleyen birçok neden olmasına rağmen, Gürcistan'da alım gücünün düşüklüğü ucuz Türk tüketim mamullerine olan talebi arttırmaktadır. İki ülke arasında devam eden Türkiye Gürcistan Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) toplantıları, ekonomik ilişkileri ele alarak iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilere yasal düzenlemeler getirmeyi amaç edinmektedir (Dikkaya, Demirci,2015:603).

3. TÜRKİYE-GÜRCİSTAN TİCARETİNDEKİ SORUNLAR VE BEKLENTİLERİN TESPİTİNE YÖNELİK SAHA ARAŞTIRMASI SONUÇLARI

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE METODOLOJİSİ

Araştırma, Artvin ilinde, ikili ilişkilerin ana ayaklarından birini oluşturan; Gürcistan ile ticari faaliyet yürüten firmalarla, yüz yüze görüşme yöntemi ile anket uygulanarak gerçekleştirilmiştir.. Elde edilen bulgular ve saha araştırması sürecinde yapılan gözlemler, bilimsel bir perspektif ile değerlendirilerek yorumlar yapılmıştır. Hem Anket verilerine göre hem de gözlemlere dayalı olarak sorun olarak tespit edilen hususların nasıl çözülebileceği konusunda öneriler de geliştirilmeye çalışılmıştır. Böylece iki ülke arasındaki ticaretin geleceğe yönelik olumlu gelişmesi doğrultusunda nelerin sorun olduğu ve çözümünün nasıl olabileceğinin tespit edilebilmesi en önemli amaç olarak değerlendirilebilir.

Çalışmada, 09-12 Şubat 2015 tarihleri arasında Artvin il merkezinin yanı sıra Borçka, Arhavi, Kemalpaşa ve Hopa ilçelerinde 06 Şubat 2016 tarihli Doğu Karadeniz İhracatçılar Birliği'nden edinilen firma bilgileri doğrultusunda Doğu Karadeniz İhracatçılar Birliği'ne bağlı toplam 86 firmaya anket uygulanmıştır. Eksik ve hatalı doldurulan anketlerin elenmesi sonucu 80 anket değerlendirmeye alınmıştır.

Çalışmada kullanılan anket, Serap Bedir, Dilek Özdemir ve Kerem Karabulut tarafından 2011 yılında yapılan "Türkiye İle Nahçıvan Arasındaki Sosyo-Ekonomik İlişkilerin Analizi" adlı çalışmada kullanılan anket esas alınarak hazırlanmıştır.

Veriler SPSS 20 programı yardımıyla analiz edilmiştir. Verilerin analizinde frekans dağılımları ve tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır.

3.2. VERİLERİN ANALİZİ

3.2.1. Demografik Özellikler

Ankete katılan firma sahip veya yöneticilerinin demografik özellikleri Tablo 3.1'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Demografik Özellikler

Demografik Özellikler		Sayı	%
Teşebbüsün Hukuki Türü	Şahıs Şirketi	5	6,3
	Limited Şirket	75	93,8
Teşebbüs sahibinin eğitim durumu	Bir eğitim kurumu mezunu değil	0	0
	İlköğretim	9	11,3
	Ortaöğretim	37	46,3
	Yükseköğretim	32	40,0
	Lisansüstü	2	2,5
İşyerinde çalışan kişi sayısı	1-10	34	42,5
	11-30	39	48,75
	31-99	7	8,75
Ticari faaliyetin türü	Sadece ihracat	13	16,3
	Sadece ithalat	2	2,5
	Hem ihracat-hem ithalat	59	73,8
	Diğer	6	7,5
Gürcistan ile ticaret yapılan süre	1-5	19	23,75
	6-20	47	58,75
	+21	14	17,5

Artvin ilindeki katılımcıların %93,8'i (75 firma) limited şirkettir. Diğer demografik göstergeler tabloda görüldüğü gibidir.

3.2.2. Gürcistan ile Yapılan Ticari Faaliyette Karşılaşılan En Önemli Problemler ve Mevcut Faaliyet Alanlarında Geleceğe Yönelik Endişeler

Cevaplayıcılardan, yaptıkları ticari faaliyette karşılaştıkları en önemli problemleri ve mevcut faaliyet alanlarında geleceğe yönelik endişelerini önem derecelerine göre belirtmeleri istenmiştir. Alınan cevaplar doğrultusunda ticari faaliyette

karşılaştıkları en önemli problemler ve geleceğe yönelik endişeleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Cevaplayıcıların Verdikleri Cevaplar Doğrultusunda Yaptıkları Faaliyette Karşılaştıkları En Önemli Sorunlar

Değişken	Sayı	%
Gümrüklerdeki altyapı yetersizlikleri	37	46,3
Çalıştığımız alandaki kamu personelinin yetersizlik ve ilgisizliği	2	2,5
Gürcistan'dan kaynaklanan olumsuzluklar	2	2,5
Yüksek vergi ve fon kesintileri	19	23,8
Aşırı rekabet ve kar düşüklüğü	7	8,8
Bürokrasi	2	2,5
Devlet otoritesinin eksik olması	10	12,5
Halkın gelir düzeyinin düşük olması	1	1,3

Tablo'dan da görüleceği üzere ankete katılan firma sahip veya yöneticilerinin önemli bir bölümü (%46,3)'ü ticari faaliyette en önemli sorun olarak gümrüklerdeki altyapı yetersizliklerini göstermişlerdir. Kimlikle geçiş uygulamasının ardından 2012'de sarp sınır kapısının mevcut durumu ve karşılaşılan sorunlar üzerine Artvin'de yapılan bir istişare toplantısında, araçların sınır kapısında 5-6 saate varan beklemler yaşadığı ve Sarp Sınır Kapısının mevcut araç trafiği ihtiyacına cevap veremediği belirtilmiştir. Dolayısıyla ankete katılan büyük çoğunluğun (%46,3)'ünün mevcut sorun olarak gümrüklerdeki altyapı yetersizliklerini göstermeleri doğaldır.

Katılımcıların %23,8'i ikinci sorun olarak yüksek vergi ve fon kesintilerini görmektedirler. Her ne kadar sınır ticaretinde alınan vergi ve fonlar devlet için vergi yani gelir olsa da ticaret yapanlar için kar kaybı olarak değerlendirilebilir. Yaptıkları ticarete kar maksimizasyonunu amaçlayan firma sahip veya yöneticilerinin ikinci sorun olarak vergi ve fon kesintilerini göstermeleri bu sebeptendir denilebilir. Üçüncü önemli görülen sorun ise %12,5 ile devlet otoritesinin eksik olmasıdır. Bu sorunun Gürcistan tarafı için daha öncelikli olduğu da ifade edilmelidir.

Tablo 3.3. Cevaplayıcıların Verdikleri Cevaplar Doğrultusunda Mevcut Faaliyet Alanlarında Geleceğe Yönelik Endişeleri

Değişken	Sayı	%
Siyasilerin dış ticaretin önemine uygun politikalar uygulayamayacağı	16	20,0
Siyasilerin Türkiye-Gürcistan arasındaki ticaretin artırılmasına yeterince önem vermemesi	9	11,3
Ülkemizin diğer ticaret ortağı ülkelerle ilişkilerinin bozulacağı endişesi	4	5,0
Gürcistan'ın yanlış politikalarından dolayı ticaretimizin gelişmeyeceği	1	1,3
Bölge ülkelerindeki yönetim değişikliklerinin istikrarı bozarak ticareti olumsuz etkileyebileceği endişesi	24	30,0
Kar marjının gelecekte düşeceği endişesi	26	32,5

Tablo'dan da görülebileceği gibi geleceğe yönelik endişeler sıralamasında birinci sırada kar marjının gelecekte düşeceği endişesi (%32,5) yer almaktadır. Bu oran Artvin ilinde ticaret yapanların gelecekte bu uğraşlarının kar getiren bir uğraş olmaktan çıkacağı endişesini taşıdıklarını göstermektedir (Karabulut ve diğerleri,2011: 46).

Bölge ülkelerindeki yönetim değişikliklerinin istikrarı bozarak ticareti olumsuz etkileyebileceği endişesi ise ikinci sırada (%30) gösterilmiştir. Bu durum siyasilerin uyguladığı politikaların ülkelerarası ticari ve ekonomik faaliyetleri etkileyebileceği ve yapılan ticari faaliyetlere yön vereceği durumunu ortaya çıkarmaktadır. Bu da bu sonucun anlamlı olduğunu göstermektedir.

Siyasilerin dış ticaretin önemine uygun politikalar uygulayamaması üçüncü sırada (%20) yer almıştır ve bu durum devlete güven duygusuna ve devlet halk bütünleşmesine zarar verebilecek bir husustur (Karabulut ve diğerleri, 2011: 46).

3.2.3. Gürcistan'ın Türkiye'ye Yönelik Ticaret Politikasındaki Temel Eksikliklerinin Sınanması ve Gürcistan'ın Türkiye İle Ticaretini Geliştirmesi İçin Neler Yapması Gerektiğinin Değerlendirilmesi

Cevaplayıcılardan, Gürcistan'ın Türkiye'ye yönelik ticaret politikasındaki temel eksikliklerini ve Gürcistan'ın Türkiye ile ticaretini geliştirmesi için neler yapması gerektiğini önem derecesine göre belirtmeleri istenmiştir. Alınan cevaplar doğrultusunda Gürcistan'ın Türkiye'ye yönelik ticaret politikasındaki temel eksiklikler ve Gürcistan'ın Türkiye ile ticaretini geliştirmesi için ne yapması gerektiği aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 3.4. Gürcistan'ın Türkiye'ye Yönelik Ticaret Politikasındaki Temel Eksiklikler

Değişken	Sayı	%
Gürcistan'daki merkezîyetçilik ticari kayıplara yol açmaktadır	5	6,3
Gürcistan'da sık sık değişen ticari kanun ve kurallar sorun yaratmaktadır	25	31,3
Gürcistan'da ticaretle uğraşanlara gerekli devlet desteği ve kolaylıklar sağlanmamaktadır	14	17,5
Gürcistan'ın ticaret kanunlarıyla Türkiye'ninkiler çelişmektedir.	2	2,5
Gürcistan'daki bürokrasi ticaretimizi olumsuz etkilemektedir.	2	2,5
Gürcistan'ın tanıtıcı faaliyetlerinin yetersizliği	32	40,0

Tabloya göre, ankete katılan firma sahip veya yöneticileri Gürcistan'ın Türkiye'ye yönelik ticaret politikasında temel eksiklikler sıralamasında birinci sırada Gürcistan'ın tanıtıcı faaliyetlerini yetersiz bulmuşlardır (%40). İkinci sırada Gürcistan'da sık sık değişen ticari kanun ve kurallar (%31,3), üçüncü sırada ise Gürcistan'da ticaretle uğraşanlara gerekli devlet desteği sağlanmaması (%17,5) yer almaktadır. Tabloda görüldüğü gibi, Gürcistan'ın Türkiye'ye yönelik ticaret politikasındaki temel eksikliklerden birinci sırada Gürcistan'ın tanıtıcı faaliyetleri yetersiz çıkmıştır. Bu durum, Gürcistan'daki yöneticilerin ve iş adamlarının 80 milyonluk büyük bir Pazar olan ve kendileri için büyük önem arz eden, Türkiye pazarının önemine uygun bir şekilde tanıtım faaliyetlerini yürütemediklerini göstermektedir. Tanıtım faaliyetlerini hızlandırarak Türkiye'deki iş adamlarıyla daha çok bağlantı kurmaları hem büyük bir pazara açılmalarını sağlayacaktır, hem de Gürcistan'ın ihracatının artması yoluyla refah düzeyinin yükselmesine katkı yapacaktır.

Tablo 3.5. Gürcistan'ın Türkiye İle Ticaretini Geliştirmesi İçin Yapması Gerekenler

Değişken	Sayı	%
Vergi indirimi gibi teşvikler ve kredi desteği sağlanmalı veya mevcutlar arttırılmalıdır.	11	13,8
Türkiye ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini sıklaştırmalıdır.	58	72,5
Gürcistan bölge ülkeleriyle bir entegrasyon oluşturma çabasına girmelidir.	1	1,3
Ulaşım altyapısını uygun hale getirmelidir.	1	1,3
Ticaretteki bürokrasiyi azaltılmalıdır.	2	2,5
Ticaret odaları ve borsaları daha etkin ve aktif hale getirilmelidir.	4	5,0
Merkeziyetçilik azaltılmalıdır	3	3,8

Tabloda görüldüğü gibi, Gürcistan'ın Türkiye ile ticaretini geliştirmesi için yapması gerekenler sıralandığında Türkiye ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini sıklaştırması (%72,5) ile birinci sırada, vergi indirimi gibi teşvikler ve kredi desteği sağlanmalı veya mevcutlar arttırılmalıdır (%13,8) ile ikinci sırada ve ticaret borsaları ve odaları daha etkin ve aktif hale getirilmelidir (%5) ile üçüncü sırada yer almaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun (%72,5)'inin Gürcistan'dan beklentisi Türkiye ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini sıklaştırması olmuştur. Her ne kadar teorik anlamda ilişkilerin gelişmiş ve gelişmeye devam ettiğini istatistikler gösterse de, mevcut durumun iki ülke arasında ticaret yapanlar için yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla, bağımsız bir devlet statüsüne kavuşan Gürcistan, bağımsızlığın ilk yıllarında çeşitli ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. 1993 yılında başlatılan reformlar, IMF programının da desteği ile 1995 yılında GSYH'de pozitif yönlü bir değişim, kontrol edilebilir enflasyon gibi olumlu sonuçlar vermiştir.

Gürcistan, bağımsız genç bir ekonomi olmanın getirdiği bazı olumsuzluklarla da karşı karşıya kalmıştır. Sorunlu bir coğrafya da bağımsızlığını yeni kazanmış bir ülke olmak, sık sık siyasi bunalımlarla karşı karşıya kalmak anlamına gelmektedir. Gürcistan'da bu tür sorunlarla yüz yüze gelmiştir. 1998 Abhazya savaşı büyüme hızını önceki yıla oranla yaklaşık % 7 düşürmüş, hızlı bir düşüş eğiliminde olan enflasyonu tek haneli rakamlardan yaklaşık %19 seviyelerine çıkarmıştır. Aynı şekilde 2008' de yaşanan Güney Osetya Savaşı, izleyen yılda GSYH'de %3,8 oranında bir küçülme meydana getirmiştir.

Gürcistan sahip olduğu enerji kaynaklarını ve enerji sahasını Avrupa'ya bağlayan bir köprü olan konumunu kullanarak, ekonomik çıkarlar elde etmeye çalışmaktadır. Gerçekleştirilen ve proje aşamasında olan enerji projeleri, ülkeye ciddi bir doğrudan yabancı yatırım çekmiştir. Aynı şekilde Gürcistan, bölgede uygulanan projeler için geçiş güzergahı olma özelliği ve sahip olduğu kaynaklarını, bağımsızlığını pekiştirecek stratejik bir araç olarak görmektedir.

Enerji kaynakları ve GSYH'ye dayalı olarak güçlü büyüme potansiyeline sahip olan gelişmekte olan ulusları tanımlayan Emerging Market Energy Security Growth Prosperity Index'de en büyük 10 ülkeden biri olarak sıralanan Gürcistan, ([https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Georgia_\(country\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_Georgia_(country))) son yıllarda gerçekleştirdiği hızlı büyüme oranı ve düşük enflasyon gibi ekonomik göstergeler

yönünden, kendi klasmanında gelecek vadeden bir ülke olmasına rağmen; bürokraside yolsuzluk, ekonomide GSYH'nin %30'u oranına varan kayıt dışılık ve %12 üzerinde seyreden işsizlik gibi çözüm üretmesi gereken sorunlara da sahiptir. Gürcistan bu tür sorunları çözmeyi başarır ve yakın zamanda herhangi siyasi krizde taraf olmayıp bölgede sağlanacak istikrarın bir parçası olabilir ise parlak bir ekonomik geleceğe sahip olacaktır. Aynı şekilde gerçekleştirdiği ekonomik atılımları halkın refah düzeyine yansıtması durumunda, yaklaşık 25 yaşında olan genç bir Kafkas ülkesi olarak olumlu bir konumda olabilecektir.

SSCB döneminde sadece birlik içindeki ülkelerle ticaret yapma fırsatı olan Gürcistan, birliğin dağılmasıyla birlikte uluslararası ticarete kendine yer bulmaya çalışmıştır. Dış dünyayla bağlantıları yeni başlayan bu ülke için Türkiye gibi köklü bir devlet geleneğine, bağımsız devlet tecrübesine sahip bir ülkenin Gürcistan'ın sınır komşusu olması Gürcistan için adeta bir şans olmuştur. Bağımsızlık sonrası Gürcistan için ortaya çıkan dış ticaret yapma potansiyeli hem bölge ekonomileri hem de Türkiye için değerlendirilmesi gereken bir fırsat olmuştur. Bu amaçla, Türkiye-Gürcistan ticaretinin sorunlarının tespit edilmesi ve yararlı sonuçlara gidilecek politikaların üretilmesi önem arz etmektedir.

Türkiye-Gürcistan ilişkilerinde üstte ifade edilmeye çalışılan genel gelişimlerin dışında, çalışmanın uygulama kısmıyla da önemli sayılabilecek aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

- Saha araştırmasının uygulanması sırasında Sarp sınır kapısında ve firmalarda yapılan gözlemler ile tespit edildiği gibi, ankete katılan firma sahip veya yöneticilerinin açık uçlu soruda belirttiği en önemli sorunlardan birisi; Sarp Sınır kapısındaki görevli Türkiye tarafı çalışanlarının yanlış ve kötü tutumlarının rahatsız edici boyutta olmasıdır. Türkiye gibi bölgenin büyük, gelişmiş ve demokrasisi ilerlemiş bir ülkenin sınır kapılarındaki görevlilerinin sınırdan geçiş yapanlara karşı göstermiş olduğu olumsuz davranışlar bölgedeki itibar, ticari ve insani ilişkiler açısından gelecekte zararlı sonuçlar doğurabilecektir. Çünkü bu kapıdan ve Türkiye'nin diğer sınır kapılarından geçen insanlar, çalışanların sergiledikleri bu davranışları devletin onlara karşı davranışı olarak algılayabilmekte ve bu durum Türkiye'ye karşı olumsuz duygular yeşertebilmektedir. Bu durum, Türkiye'nin geleceği için sosyo-ekonomik olumsuzluklar doğurabilir niteliktedir.

- Gürcistanlı iş adamlarıyla ortaklık kurmayı isteyip istemedikleri sorusuna % 67,5 oranında hayır cevabı verilmiştir. Hayır cevabı verenlerin en önemli gerekçesi ise; Gürcistanlı iş adamlarına güvensizlik (%61,3) olarak belirtilmiştir. Ampirik analiz sonucunda, ortaya çıkmış olan Gürcistanlı iş adamlarına güvensizlik sorunu, yapılan saha araştırması süresince firma sahip veya yöneticileriyle yüzyüze görüşmelerde açıkça gözlenmiş olup söz konusu güvensizliğin Gürcistan'da ticaret yapılan iş adamlarıyla ilgili olduğu belirlenmiştir.

- Gürcistan ile ticaret yapan firma sahip veya yöneticilerine Gürcistan ile ticaret yapma nedenlerinin ne olduğu hakkındaki soruya verdikleri cevaplara göre, önem sırasına göre ilk üç sırayı şunlar almıştır;

- Pazara erken girebilmek (%57,5),
- Gürcistan ile ticaret karlı olduğu için (%35),
- Ürün temini kolay olduğu için (%7,5).

- Gürcistan ile ticaret yapan firma sahip veya yöneticilerinin Gürcistan pazarını iyi tanıyıp tanımadıkları evet-hayır şeklinde verecekleri cevaplarla tespit

edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların, %88,8'i bu soruya evet, %11,3'ü hayır şeklinde cevap vermiştir.

- Gürcistan algısını sınamaya yönelik olarak sorulan Gürcistan denilince aklınıza gelen ilk üç kelimeyi yazınız sorusuna, katılımcıların %22'si kumar/kumarhane/eğlence, %20,5'i ticaret/nakliye, %19,1'i ise doğa/turizm cevabını vermiştir.

- Gürcistan ile ticari faaliyetlerde karşılaşılan ilk üç temel sorun önem derecesine göre şu şekilde sıralanmıştır;

- Gümrüklerdeki alt yapı yetersizlikleri (%46,3),
- Yüksek vergi ve fon kesintileri (%23,8),
- Devlet otoritesinin eksik olması (%12,5).

- Gürcistan ile ticaret yapan firma sahip veya yöneticilerine geleceğe yönelik en önemli endişelerin ne olduğu hakkındaki soruya verdikleri cevaplara göre, önem sırasına göre ilk üç sırayı şunlar almıştır;

- Kar marjının gelecekte düşeceği endişesi (%32,5),
- Bölge ülkelerindeki yönetim değişikliklerinin istikrarı bozarak ticareti olumsuz etkileyebileceği endişesi (%30),
- Siyasilerin dış ticaretin önemine uygun politikalar uygulayamayacağı (%20).

- Gürcistan'ın Türkiye'ye yönelik ticaret politikasındaki temel eksiklikler sorusunda belirlenen ilk üç temel eksiklik önem derecesine göre şu şekilde sıralanabilir;

- Gürcistan'ın tanıtıcı faaliyetlerinin yetersizliği (%40),
- Gürcistan'da sık sık değişen ticari kanun ve kurallar sorun yaratmaktadır (%31,3),
- Gürcistan'da ticaretle uğraşanlara gerekli devlet desteği ve kolaylıklar sağlanmamaktadır (%17,5).

- Gürcistan'ın Türkiye ile ticaretini geliştirmesi için yapması gerekenler önem derecesine göre ilk üç sırayı şunlar almıştır;

- Türkiye ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini sıklaştırmalıdır (%72,5),
- Vergi indirimi gibi teşvikler ve kredi desteği sağlanmalı veya mevcutlar arttırılmalıdır (%13,8),
- Ticaret odaları ve borsaları daha etkin ve aktif hale getirilmelidir (%5).

- Türkiye açısından uzun dönemde ilişkilerin ve ticaretin yoğunlaşacağını düşündüğünüz Pazar/pazarlar hangileridir? Sorusuna katılımcıların %51,2'si İran, %26,3'ü Gürcistan, %15'i BDT ülkeleri cevabını vermiştir.

- Ermenistan sınır kapısının açılmasını ister misiniz? sorusuna %75 oranında evet, %25 oranında hayır cevabı verilmiştir. Evet cevabı verenlerin en önemli gerekçeleri şunlardır;

- Ticaretle diğer ilişkiler ayrı tutulmalıdır (%46,3),
- Bu kapı açılırsa Türkiye büyük kazanç elde edecektir (%16,3),
- Türkiye'nin satmadığı malları İran ve Gürcistan gibi ülkeler Türkiye'den alıp satarak kar elde ediyorlar (%12,5).

- Hayır cevabı verenlerin en önemli gerekçeleri şunlardır;

- Türkiye, Ermenistan sınır kapısını açarsa Azerbaycan'ı kaybeder (%20),

➤ Ermenilerin Türkiye ve Azerbaycan'a karşı yürüttükleri yanlış politikalarından dolayı (%2,5),

➤ Türkiye için Ermenistan pazarı çok önemli bir Pazar değildir (%1,3).

Çalışmanın teorik ve uygulama kısımlarından elde edilen temel sonuçlara göre aşağıdaki öneriler yapılabilir;

➤ Türkiye'nin sınır kapısındaki görevlilere insani ilişkiler, psikoloji ve sosyoloji gibi konularda ilave eğitimler verilmesi,

➤ Yapılan ticarete birinci sırada en önemli problem gümrüklerdeki alt yapı yetersizliği olduğu için özellikle yük araçlarının uzun süre sınır kapısında bekletilmelerini önlemek için Türkiye ile Gürcistan karşılıklı yeni düzenlemelerle sorunu hafifletmesi gerekir.

➤ Cevaplayıcılar, geleceğe yönelik kar marjının gelecekte düşeceği endişesini taşımaktadırlar. Bu nedenle karşılıklı olarak iki ülke arasındaki ticaretin geleceğine yönelik uzun süreli ve kapsamlı anlaşmalar yapılmalıdır.

➤ Gürcistan ile ticaretin gelişmesi için, Gürcistan'ın ticari kanunlarının sık değişmesinin sorun teşkil ettiği ve bu ülkeye yönelik ticaretin gelişmesi için tanıtımlarının eksik kaldığı ilgili birimlere bildirilmelidir.

➤ Yapılan anketin, Gürcistan'da Türkiye ile ticaret yapan firmalara da uygulanıp karşılaştırma yapılması gelecekteki politikaların belirlenmesi açısından daha yararlı olabilecektir.

KAYNAKÇA

- Akgür, Muhsin ve Palacıoğlu, Tezer (1999). *Gürcistan Ülke Profili, Mevzuat ve Türk Girişimciler*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Demir, Ali Faik (2003). *Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya*. İstanbul Bağlam Yayıncılık.
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (2012). *Gürcistan Ülke Bülteni*.
- Dikkaya, Mehmet ve Demirci, Onur (Temmuz-Aralık 2015). “Gürcistan’da Sovyet Sonrası Ekonomik Dönüşüm ve Türkiye ile İlişkilerin Ekonomi Politikası”, *Yeni Türkiye Kafkaslar Özel Sayısı-7*, Sayı 77, 588-612.
- Karabulut, Kerem (2005). *Doğu’da Yakalanan Kalkınma Fırsatı: Ticaret- Bir Alt Bölge Uygulaması*. (1.Baskı), Yayın No: 48, İstanbul: Atlas Yayın Dağıtım.
- Karabulut, Kerem (2010). *Türkiye-Ermenistan İlişkilerinin Sosyo-Ekonomik Analizi, Azerbaycanın Vergi Journalı*.
- Mert, Okan (2004). *Türkiye’nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Metin, O. ve Koyuncu, Ö. (2013). “Sarp Sınır Kapısının Hopa’da Yaşayan Ailelere Etkileri”. *Sosyal Bilimler Dergisi*, XV(1), 1-29.
- http://www.ikmib.org.tr/files/downloads/CHEMIST_40.pdf, Chemist dergisi, ikmib yayın organı, Mart-Nisan 2015, sayı:40
- Trade Map.
- TÜİK İstatistikleri.